

Bárdos Judit

Női kezek

(Mészáros Márta: *Örökség* című filmjéről)

Irén (Isabelle Huppert) keze, amint varrógépet hajt, hímzörámán himez, egy kalapszalomban kalapot kínál, majd kalapdobozba teszi... Irén, a nőként is, zsidóként is megalázott masamód (1936-ban játszódik és 1944-ben végződik a történet). A szegény, ám becsületes varrolány/kalaposlány, akinek álmai vannak, aki szeretne rajzolni tanulni, de ezért nem akar megalázkodni. Álmaiért, ambícióiért, pénzért eleinte nem akar belemenni abba, hogy dúsgazdag, férjes, meddő barátnője, Szilvia (Monori Lili) – akihez a baráti szeretetnél több, talán kölcsönös lesbikus szerelem fűzi (a film ezt finoman sejteti) – dajkaanyaként használja. Végül elfogadja ezt a megalázó, végzetes egyezséget, mert boldoggá akarja tenni barátnőjét. Irén kezei ajándékot, egy maga festette képet nyújtanak át Szilviának. Irén kezei teát szolgálnak fel egy egyszerű, fehér porcelán teáskészletben, közvetlenül a varrógép mellett Ákosnak, a katonatisztnek. Szilvia férjének látogatása ebben a szegényes otthonban egyszerre zavarbaejtő, felkavaró és vágyakat keltő. A férfi távozása után, amikor a lány rádöbben az egyezés megalázó voltára, ugyanezek a kezek vágják le egyenként szárukról a virágokat. És ugyanezek a kezek simogatják később, a szülés előtt és után a hasát, mert végül győz „a józan ész”(?), Irén, Szilvia erőszakos unszolásának hatására elfogadja a megnyugtató megoldást kínáló, melleleg, nem várt módon szerelmet is hozó egyezséget és teherbeesik Ákostól. Mert Szilvia a férje gyerekét szeretné felnevelni. És Szilvia apja az unokájára hagyja az örökséget, akárki szüli is majd meg az unokát...

És (ellenbeállításban, mint egy tükörképen) ugyanúgy simogatják a hasát Szilvia kezei is, amikor a „párhuzamos szülés” zajlik, hiszen Szilvia is átéli a szülés kínjait, amikor barátnője, Irén vajúdik, az ő férjétől fogant magzattal.

Szilvia kezei, amint ugyanúgy tartja a kendőt a vállán, ugyanolyan estélyi ruhában, mint Irén, amikor ikreként élnek együtt, Ákossal hármásban, egy téli üdülőhelyen, a terhesség alatt. Ugyanazokkal a mozdulatokkal viselik egyforma bundájukat, teszik fel a fejükre kucsmájukat. Ugyanazokkal a mozdulatokkal tartják a kendőt a vállukon Teréz kezei is Ákos filmfelvételén, a lépcsőn lefelé jövet. Mind a hárman elegánsak, mosolyognak, integetnek. Mind a hárman ugyanolyan fejtartással viselik tüllfátyolos kalapjukat a film nyitójelenetében, hiszen az elegáns kosztüm, a kalap egy bizonyos testtartást is igényel. Tartást követel és tartást ad. Úrinői tartást. És ugyanazzal a mozdulattal mutatnak rá a Gerbeud-ban a kiválasztott süteményre.

Szilvia keze, amint simogatja Ákost, aki nem sokkal ezelőtt megpofozta... Amint szép, tüllfátyolos kalapot, nercgallért ad Irénre, amikor az először nem utasítja el határozottan az ajánlatát...Később Szilvia keze dobja a tűzbe azt a filmtekercset, amelyen Irén és Ákos látható, amikor már szenvedéssé vált számára hármójuk helyzete. Mert a helyzet különössége egyre érezhetőbb, mindhármuk megalázottsága fokozódik. A havas idill már maga a pokol.

(Perényi Ákos /Jan Nowicki/) keze, az ebben a világban megszokott mozdulatokon kívül (kezet csókol, virágot nyújt át, előreengedi a hölgyeket), egyszer pofont ad a feleségének, majd megsimogatja őt. De legtöbbször, amikor csak látható a vásznon, a filmtekercset hajtja, vagy fotózik. Ákos szenvedélyes amatőrfilmes. Korábban lefilmezte, most egy estélyen levetíti az 1936-os berlini olimpián készített felvételeit csakúgy, mint a családjáról készítetteket: a lépcsőn integető hölgyek, egy nyaralás (a hölgyeken könnyű, nyári szalmakalapok) és egy téli üdülés képei.

Hernádi Judit keze, amint szipkát tart és amint az estélyen, ahol filmvetítés és táncbemutató is volt már, határozott mozdulattal leveszi a lemezjátszóról a lemezt, hogy elénekelhesse a „Sohase mondd...”-ot...

És Teréz (Perczel Zita) keze... Az úrinői tartású, stílusú, megjelenésű Teréz, aki gyakran alkalmazottként viselkedik, holott Ákos nagynénjeként mutatják be. Teréz szép, hosszú ujjú keze mutat rá a becsomagolandó süteményre a Gerbaud-ban, a nyitójelenetben. Teréz, Szilvia és Irén, mindhárman elegánsan, gyönyörűen, királynői tartással, túllfátyolos kalapban, külön-külön premier plánban, majd beállítás-ellenbeállításban látszanak. Máris érzékeljük, hogy a megalázott nőiség és az elhurcolt zsidóság drámája a dzsentroid úri világ közegében fog lejátszódni, hogy komoly legyen az örökség.

Perczel Zita elegánsan, zsabós blúzban, hosszú szoknyában, gyöngysorral a nyakában szolgálja fel a teát. Szép, hosszú ujjú keze ezüsttálcán, ezüst szervízben kínálja a teát. Az ő keze tessékeli be az estélyre Irént, ahol Perényiék hivatalosan bemutatják őt barátaiknak, ahol társadalmilag elfogadottá válik (eddig csak Szilvia barátnője volt, akit Szilvia környezete nem ismert). Az ő keze tapsol az estélyen, Hernádi Juditot hallgatva. Majd Perczel Zita finom fehér csipkével díszített sötét ruhában likórt szolgál fel, ezzel pecsételik meg a ki nem mondott egyezséget. Ő vigyáz a terhes Irénre. És az ő keze segíti bele a szülőágyba a vajúdó Irént. És az ő keze támogatja, simogatja az Irén szobája előtti küszöbön kuporgó, a kizártságtól szenvedő Szilviát, amíg a „párhuzamos szülésre” sor nem kerül. Az úrinői megjelenésű, kontyba fogott hajú, hosszú ruhában suhanó, karcsú, magas, királynői tartású Perczel Zita keze az, ami elválaszt és összeköt. Bevezeti Irént Szilvia világába egészen addig, amíg 1944-ben szája elé kapja a kezét, megértve, mi történt. Ekkor határozott mozdulattal kézenfogja, kimenekíti a kisfiút, mialatt Irén (akinek, Ákos kérése, majd követelése ellenére sem adta oda Szilvia a papírjait), sárga csillaggal a kabátján, ismét megalázottan,

kétségbeesetten megy a Duna-parton. Kitaszítva abból a világból, mely eddig befogadni látszott őt. Az övéi, a sorstársai között. Teréz keze kötötte az úri világhoz, s most Teréz keze oldja el, taszítja ki abból, és választja el gyermekétől, s ezzel megpecsételi sorsát.

B. Müller Magdának a forgatás során készült, gyönyörűen világított és komponált fotóin Mészáros Márta instruálja Perczel Zitát. Fogja a kezét, a szemébe néz, előjátssza neki a kéztartást, azt a súlyos, oldó-kötő mozdulatot.... Ragályi Elemér a kamera jobb oldalán kezébe temeti az arcát, az ellenbeállításban pedig, a kamerától balra Mészáros Márta néz elgondolkodva, mosolyogva... A kezek a terhes Irén hasán, a kezek Szilvia hasán. A filmben a női kezekben van az élet és a halál. A fotókon pedig a mesterség minden csínja-bínja...

In: B. Müller Magda *Parnasszus*. Magyar Filmtörténeti Fotógyűjtemény
Alapítvány
Budapest, 2008. 208-211.o.